

Podle odhadů Úřadu vysokého komisaře OSN pro uprchlíky (UNHCR) je v současnosti celosvětově nuceně vysídleno nejvíc osob od konce druhé světové války. **K polovině roku 2022 muselo své domovy opustit zhruba 103 milionů lidí.** Více než polovinu z tohoto počtu, **asi 53 milionů, tvoří vnitřně vysídlené osoby.** Sedm z deseti lidí, kteří hledají útočiště mimo své domovské země, pochází z pouhých pěti zemí – Sýrie, Venezuely, Ukrajiny, Afghánistánu a Jižního Súdánu. Více než třetinu všech nuceně vysídlených tvoří děti. Tři čtvrtiny uprchlíků se nacházejí v rozvojových zemích.

Kdo je uprchlík?

Pojem **uprchlík** lze vykládat dvojím způsobem. Užší, **právní definici** najdeme v **Úmluvě OSN o právním postavení uprchlíků** z roku 1951. Uprchlík je zde definován jako **člověk, který se nachází mimo zemi svého původu a který má opodstatněný strach z pronásledování z důvodu rasy, náboženství, národnosti, příslušnosti k určité sociální skupině nebo politického přesvědčení.** Status uprchlíka je udělován na individuálním základě. V praxi se často jedná o poměrně komplikovaný proces, který zahrnuje víceúrovňové posuzování buď ze strany UNHCR, nebo státních úřadů. V Česku zodpovídá za zpracování žádostí Odbor azylové a migrační politiky (OAMP) ministerstva vnitra. Status uprchlíka – přesněji „držitele mezinárodní ochrany“ u nás může mít **dvě formy**: buď **azyl**, nebo takzvanou **doplňkovou ochranu**. Doplnková ochrana se v principu vztahuje na osoby, kterým hrozí podobně vážná újma jako azylantům, ale do úzké definice Úmluvy z roku 1951 nespadají. Mezi její typické držitele patří například lidé prchající před válkou (někdy označovaní jako „váleční uprchlíci“). Doplnková ochrana zajišťuje člověku obdobná práva jako azyl, ale udělována je pouze na dobu určitou, konkrétně jeden nebo dva roky. Po uplynutí této doby může být prodloužena.

Vedle úzké právní definice bývá termín uprchlík standardně používán v širším smyslu – **ve veřejném diskurzu se jako uprchlík označuje v podstatě každý, kdo nedobrovolně opouští zemi svého původu.** Jedním z důsledků tohoto nesouladu je **časté zaměňování pojmů uprchlík a migrant.** Otázka, zda mají být tyto dvě kategorie striktně oddělovány, je mezi odborníky předmětem sporů. Někteří z nich od používání termínu uprchlíci zcela ustupují, protože jej považují za zkreslující, případně nesoucí negativní konotace. Čím dál častěji se proto lze setkat s alternativními označeními jako například „nucení“, „zranitelní“ či „humanitární migranti“.

Kdo jsou „vnitřně vysídlené osoby“?

Jako **vnitřně vysídlené osoby** (internally displaced persons – zkráceně IDPs) jsou označováni **lidé, kteří byli nuceni opustit své domovy z důvodu válečného konfliktu, všeobecného násilí, porušování lidských práv anebo kvůli přírodním i lidmi způsobeným katastrofám a kteří nepřekročili mezinárodně uznávanou státní hranici.** Ačkoliv tyto „vnitřní uprchlíci“ nemají právní nárok na status dle Úmluvy z roku 1951, vztahují se na ně další lidskoprávní normy a i ze strany agentur OSN jim běžně je poskytována materiální a další podpora srovnatelná s uprchlíky. Celosvětově počet vnitřně vysídlených osob přesahuje počet „konvenčních“ uprchlíků: **v roce 2022 jich OSN registrovala více než 53 milionů.** Oproti roku 2000 se jednalo zhruba o dvojnásobek.

Odkud pochází nejvíce světových uprchlíků?

V polovině roku 2022 činil celosvětový počet uprchlíků přibližně 32,5 milionu. V důsledku ruské invaze v únoru 2022 zamířilo za hranice své země jen během dvou měsíců přes 5 milionů obyvatel Ukrajiny. **Ukrajina se tím zařadila mezi státy s největším počtem uprchlíků na světě. Vyšší počet vysídlených za hranice země registruje Úřad vysokého komisaře pouze u Sýrie** (6,8 milionu). Třetí místo v žebříčku hlavních zdrojových zemí patří s více než 5,5 miliony lidí na útěku **Venezuele** (vysídlenec z této latinskoamerické země eviduje UNHCR odděleně – jejich status formálně nedefinuje uprchlická konvence z roku 1951, ale takzvaná Cartagenská deklarace z roku 1984). Pětici nejvýznamnějších zdrojových zemí doplňují **Afghánistán a Jižní Súdán**. Všechny ostatní státy v **TOP 10 s výjimkou Barmy (Myanmaru) se nacházejí v subsaharské Africe**.

Jaké jsou hlavní cílové země?

V polovině roku 2022 se nejvíce uprchlíků nacházelo v **Turecku**, a to zhruba 3,7 milionu. **Většinu z nich tvoří Syřané**. Za Tureckem následovala **Kolumbie, kam v posledních letech míří převážná část vysídlených Venezuelanů**. Na třetí pozici se především v souvislosti s **přijímáním uprchlíků z Ukrajiny posunulo Německo**. Pětici nejdůležitějších destinací doplňují **Pákistán a Uganda**. Oba tyto státy hostí shodně okolo 1,5 milionu vysídlených. Mezi **významné cílové země patří například také Írán, Etiopie či Rwanda**. Obecně platí, že naprostá **většina uprchlíků** – aktuálně asi tři čtvrtiny – se nachází v **rozvojových zemích** takzvaného „globálního jihu“. Výrazná většina těch, kdo utíkají za hranice, nalézá útočiště v některé ze sousedních zemí. Mezi vysvětlení tohoto jevu patří jak přirozená snaha některých lidí na útěku zůstat blízko domova, tak obtížnost, ne-li nemožnost cestovat dále z důvodů fyzických i vízových bariér a rovněž finanční náročnosti.

TOP 5 cílových zemí uprchlíků (2022) – dle UNHCR

1. Turecko
2. Kolumbie
3. Německo
4. Pákistán
5. Uganda

Žebříček států s nejvíce uprchlíky by vypadal velmi odlišně, pokud bychom přešli od absolutních počtů **k poměru vůči velikosti populace**. Největší břemeno v tomto ohledu nesou **Libanon a Jordánsko**, kde vysídlené osoby tvoří zhruba 20, respektive 10 procent obyvatelstva. Situace uprchlíků v Libanonu – z drtivé většiny Syřanů – je v posledních letech obzvláště složitá kvůli hluboké politické a ekonomické krizi, v níž se země nachází. Téměř 90 procent tamních uprchlíků podle hodnocení UNHCR přežívá v podmínkách extrémní chudoby.